

dr inż. WITOLD MIKULSKI
mgr inż. BOŻENA SMAGOWSKA
Centralny Instytut Ochrony Pracy
– Państwowy Instytut Badawczy

noise
control
'04

Ocena ryzyka zawodowego związanego z narażeniem na hałas na stanowiskach pracy w odlewniach żeliwa

Wstęp

Odlewnictwo żeliwa należy do sektorów gospodarki narodowej szczególnie zagrożonych czynnikami szkodliwymi.

W Centralnym Instytucie Ochrony Pracy – Państwowym Instytucie Badawczym przeprowadzono badania czynników szkodliwych na stanowiskach pracy w pięciu odlewniach żeliwa [1, 2]. Stwierdzono, że w rozpatrywanych zakładach pracy, hałas jest jednym z głównych czynników szkodliwych, zarówno pod względem wielkości narażenia jak i liczby stanowisk pracy, na których występuje zagrożenie hałasem.

W artykule zostaną przedstawione wyniki pomiarów i oceny hałasu (w tym hałasu infradźwiękowego), a także ryzyka zawodowego związanego z narażeniem na hałas na stanowiskach pracy bezpośrednio związanych z produkcją wyrobów z żeliwa. W badanych odlewniach występowały następujące procesy technologiczne:

- wytop surówki w żeliwiaku (dwie odlewnie)
- wytop surówki kolejno w żeliwiaku, a następnie w piecu indukcyjnym – metoda duplex (jedna odlewnia)
- wytop surówki kolejno w piecu indukcyjnym (topienie), a następnie uszlachetnianie jej w następnym piecu indukcyjnym (dwie odlewnie).

Pomiary hałasu i ocena ryzyka zawodowego

Hałas mierzono na następujących stanowiskach pracy:

- ładowacza wsadu do żeliwiaka
- wytapiacza żeliwa w żeliwiaku
- obsługi kadzi 1. – transport ciekłej surówki za pomocą kadzi z żeliwiaka do pieca indukcyjnego
- wytapiacza żeliwa w piecu indukcyjnym
- obsługi kadzi 2. – transport żeliwa kadzią ze stanowiska obsługi pieca indukcyjnego do stanowiska rozlewczego
- zalewacza form
- wybijacza odlewów – wybijanie odlewów z formy na kracie wstrząsowej
- wybijacza nadlewów i sortowacza odlewów

W Centralnym Instytucie Ochrony Pracy – Państwowym Instytucie Badawczym przeprowadzono badania i ocenę ryzyka zawodowego związanego z narażeniem na hałas w odlewniach żeliwa. Badaniami objęto pięć zakładów o wielkości produkcji od 1 do 14 tys. ton wyrobów rocznie i o różnym rodzaju wytwarzanego żeliwa. Badano hałas, w tym hałas infradźwiękowy, na stanowiskach pracy bezpośrednio związanych z produkcją wyrobów żeliwa; badaniami objęto łącznie siedemnaście typów stanowisk pracy. Stwierdzono przekroczenia wartości dopuszczalnych hałasu na trzynastu, a hałasu infradźwiękowego na pięciu typach stanowisk pracy.

Occupational risk assessment related to exposure to noise at workstations in cast-iron foundries

The Central Institute for Labour Protection – National Research Institute Research studied noise at workstations in cast-iron foundries. Five plants, which produce between 1.000 and 14.000 tons of different types of cast iron a year were studied. Noise – including infrasonic noise – was studied at workstations directly related to the production: in total, 17 types of workstations were studied. Noise limit values were exceeded at 13 types of workstations, whereas infrasonic noise admissible values – at 5 types of workstations.

- szlifierza odlewów
- rdzenia ręcznego
- rdzenia maszynowego
- formiera maszynowego
- zestawacza form
- obciążacza form – obciążenie form metalowymi obciążnikami
- oczyszczacza odlewów – śrutowanie odlewów w oczyszczarkach śrutowych
- murarza pieców
- operatora maszyny odśrodkowej – wytwarzanie rur kielichowych.

Metoda pomiarów

Pomiary hałasu przeprowadzono metodą podaną w normie polskiej PN-N-1307:1994 [3] oraz zgodnie z procedurami pomiaru hałasu infradźwiękowego [4].

Ocenę ryzyka zawodowego związanego z narażeniem na hałas przeprowadzono zgodnie z normą PN-N-18002:2000 [5], przyjmując następujące założenie:

$$P < 0,5 P_{\text{dop}} - \text{ryzyko małe}$$

$$0,5 P_{\text{dop}} \leq P \leq P_{\text{dop}} - \text{ryzyko średnie}$$

$$\text{oraz } P > P_{\text{dop}} - \text{ryzyko duże,}$$

gdzie:

P – wartość wielkości, charakteryzującej narażenie

P_{dop} – dopuszczalna wartość wielkości, charakteryzującej narażenie.

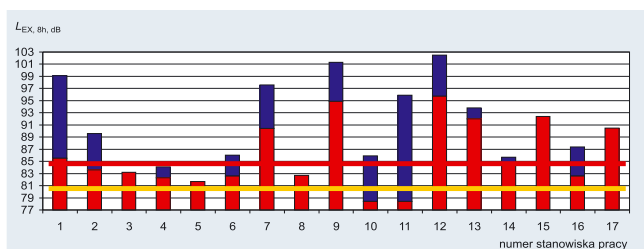
Za wartości dopuszczalne hałasu przyjęto wartości NDN (najwyższego dopuszczalnego natężenia) hałasu określone w rozporządzeniu ministra pracy i polityki społecznej z dnia 29 listopada 2002 r. [6], tj.:

- a) w przypadku hałasu:
  - poziom ekspozycji na hałas odniesiony do 8-godzinnego dnia pracy ($L_{EX,8h}$) – 85 dB
  - maksymalny poziom dźwięku A (L_{Amax}) – 115 dB
  - szczytowy poziom dźwięku C (L_{Cpeak}) – 135 dB
- b) w przypadku hałasu infradźwiękowego:
  - równoważny poziom ciśnienia akustycznego skorygowany charakterystyką częstotliwościową G odniesiony do 8-godzinnego dnia pracy ($L_{Geq,8h}$) – 102 dB
  - szczytowy nieskorygowany poziom ciśnienia akustycznego (L_{LNpeak}) – 145 dB.

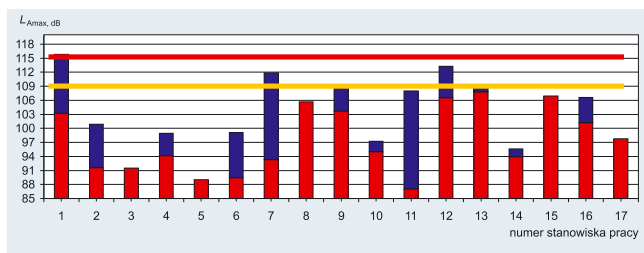
Wyniki pomiarów

Wyniki pomiarów hałasu (w tym hałasu infradźwiękowego) przedstawiono na rysunkach 1–5 (str. 34.), a wyniki oceny ryzyka zawodowego w tabeli (str. 36.). Przykładowe widma hałasu podano w celach informacyjnych na rysunkach 6–10 (str. 35.) i mogą one służyć m.in. do doboru środków, ograniczających hałas. Jak wynika z rysunków 1–5 przekroczenia wartości dopuszczalnych (poziomu ekspozycji na hałas odniesionego do 8-godzinnego dnia pracy) występują na trzynastu rodzajach stanowisk pracy:

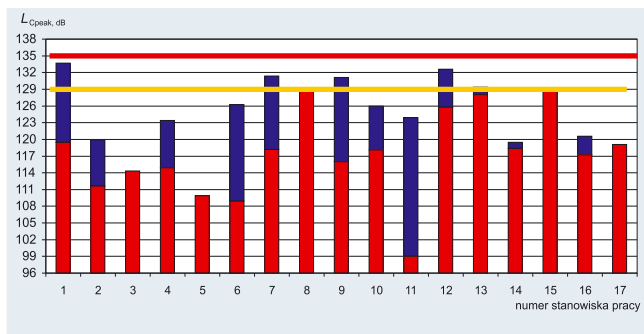
- ładowacza wsadu (nr 1), we wszystkich odlewniach
- wytapiacza żeliwa w żeliwiaku (nr 2), w trzech odlewniach
- zalewacza form (nr 6), w jednej odlewni
- wybijacza odlewów na kratkach wstrząsowych (nr 7), we wszystkich odlewniach

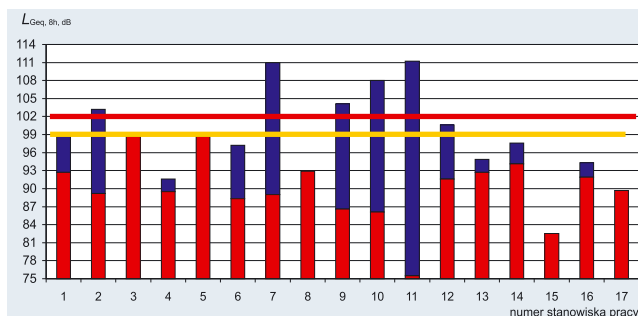
Rys. 1. Poziom ekspozycji na hałas odniesiony do 8-godzinnego dnia pracy na badanych stanowiskach pracy

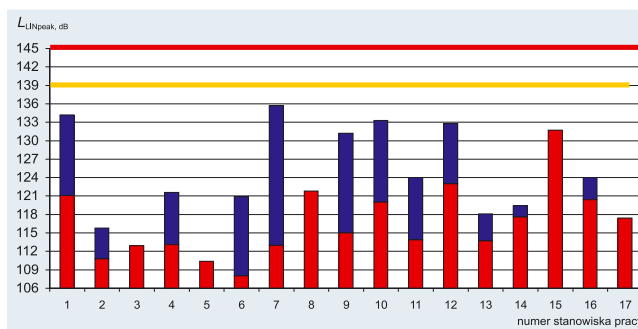
Rys. 2. Maksymalny poziom dźwięku A na badanych stanowiskach

Rys. 3. Szczytowy poziom dźwięku C na badanych stanowiskach pracy

Rys. 4. Równoważny poziom ciśnienia akustycznego skorygowany charakterystyką częstotliwościową G odniesiony do 8-godzinnego dnia pracy na badanych stanowiskach pracy

Rys. 5. Szczytowy nieskorygowany poziom ciśnienia akustycznego na badanych stanowiskach pracy

Uwaga! Na rysunkach 1–5 kolorem granatowym oznaczono uzyskane wartości maksymalne, kolorem czerwonym oznaczono uzyskane wartości minimalne dla określonych parametrów hałasu na poszczególnych stanowiskach pracy. Linia żółtą oznaczono $K = 0,5$, linią czerwoną oznaczono $K = 1$. Numery stanowisk pracy – por. tabela na str. 36

- szlifierya odlewów (nr 9), we wszystkich odlewniach
- rdzenia ręcznego (nr 10), w jednej odlewni
- rdzenia maszynowego (nr 11), w dwóch odlewniach
- formierza maszynowego (nr 12), we wszystkich odlewniach
- zestawiacza form (nr 13), we wszystkich odlewniach
- obciążacza form (nr 14), w jednej odlewni

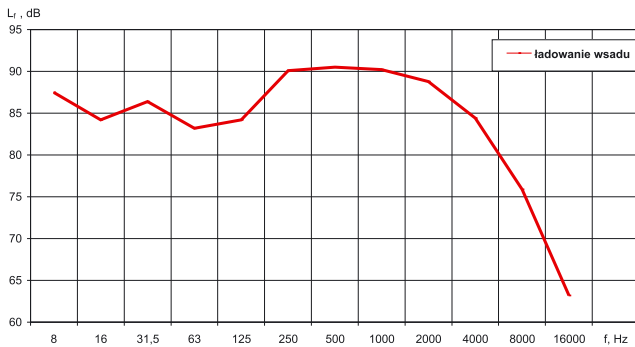
- oczyszczacza odlewów (nr 15), w jednej odlewni
- murarza pieców (nr 16), w jednej odlewni
- operatora maszyny odśrodkowej (nr 17), w jednej odlewni.

Nie stwierdzono przekroczeń ani wartości dopuszczalnych maksymalnego poziomu dźwięku A (poza jednym stanowiskiem ładowacza wsadu – rys. 2.), ani szczytowego poziomu dźwięku C.

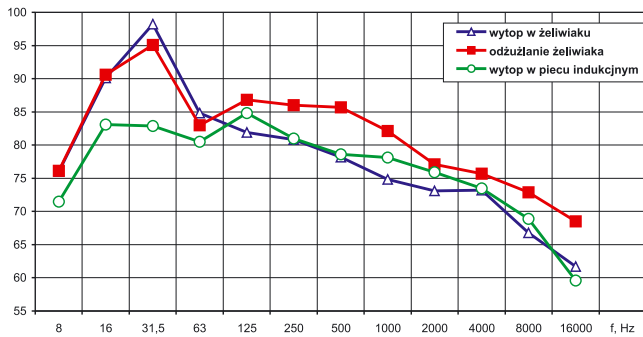
Przekroczenia wartości dopuszczalnych równoważnego poziomu ciśnienia akustycz-

nego skorygowanego charakterystyką częstotliwościową G odniesionego do 8-godzinnego dnia pracy występują na pięciu rodzajach stanowisk pracy:

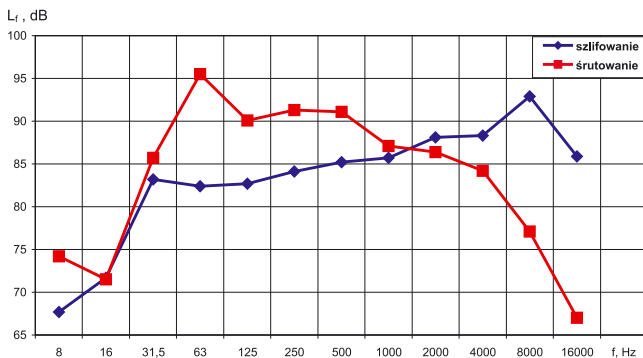
- wytapiacza żeliwa w żeliwiaku (nr 2), w jednej odlewni
- wybijacza odlewów na kratkach wstrząsowych (nr 7), w jednej odlewni
- szlifierya odlewów (nr 9), w jednej odlewni
- rdzenia ręcznego (nr 10), w jednej odlewni

Rys. 6. Poziomy ciśnienia akustycznego w pasmach częstotliwości o szerokości oktawy na stanowisku pracy ładowacza wsadu

Rys. 7. Poziomy ciśnienia akustycznego w pasmach częstotliwości o szerokości oktawy na stanowiskach pracy wytapiaczy żeliwa

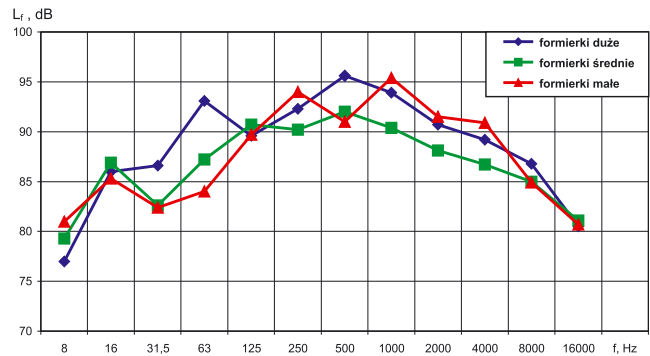

Rys. 8. Poziomy ciśnienia akustycznego w pasmach częstotliwości o szerokości oktawy na stanowisku pracy szlifierza i oczyszczacza odlewów podczas operacji śrutowania

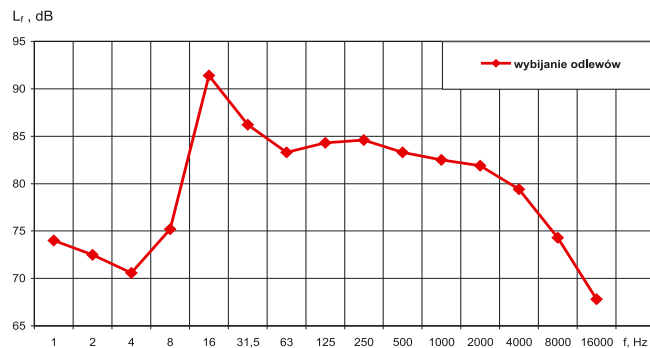
– rdzeniarza maszynowego (nr 11), w jednej odlewni.

Nie stwierdzono przekroczeń wartości dopuszczalnych szczytowego nieskorygowanego poziomu ciśnienia akustycznego na badanych stanowiskach.

Jak wynika z tabeli (str. 36), ryzyko zawodowe związane z narażeniem na hałas oceniane jako duże, występuje w większości odlewni, przede wszystkim na następujących stanowiskach pracy: ładowacza wsadu, wytapiacza żeliwa w żeliwiaku, wybijacza

Rys. 9. Poziomy ciśnienia akustycznego w pasmach częstotliwości o szerokości oktawy na stanowiskach pracy formierzy maszynowych

Rys. 10. Poziomy ciśnienia akustycznego w pasmach częstotliwości o szerokości oktawy na stanowiskach pracy wybijacza odlewów na kracie wstrząsowej

odlewów, szlifierza odlewów, rdzeniarza maszynowego, zestawiacza form oraz operatora maszyny odśrodkowej.

Ryzyko zawodowe związane z narażeniem na hałas infradźwiękowy, oceniane jako duże, występuje sporadycznie w badanych odlewniach na stanowiskach pracy: ładowacza wsadu, wybijacza odlewów na kratkach wstrząsowych, szlifierza odlewów, rdzeniarza ręcznego i rdzeniarza maszynowego.

Podsumowanie

Badaniami narażenia na hałas na stanowiskach pracy w odlewniach objęto pięć zakładów produkujących od 1 do 14 tys. ton wyrobów rocznie. Badano hałas (w tym hałas infradźwiękowy) na stanowiskach pracy bezpośrednio związanych z produkcją wyrobów żeliwa; łącznie badaniami objęto siedemnaście rodzajów stanowisk pracy. Stwierdzono przekroczenia wartości dopuszczalnych hałasu na trzynastu rodzajach stanowisk pracy, a hałasu

WYNIKI OCENY RYZYKA ZAWODOWEGO ZWIĄZANEGO Z NARAŻENIEM NA HAŁAS, W TYM HAŁAS INFRA DŹWIĘKOWY Tabela

Numer stanowiska pracy	Stanowisko	Ocena ryzyka zawodowego			
		hałas		hałas infradźwiękowy	
		$K_{LEX,8h}^*$	ryzyko	$K_{L_{Geq,8h}}^{**}$	ryzyko
1.	ładowca wsadu	1,1 ÷ 25,1	duże	0,1 ÷ 0,5	małe – średnie
2.	wytapiacza żeliwa w żeliwiaku	0,7 ÷ 2,8	średnie – duże	0,1 ÷ 1,2	małe – duże
3.	obsługa kadzi 1.	0,7	średnie	0,5	średnie
4.	wytapiacza żeliwa w piecu indukcyjnym	0,6	średnie	0,1	małe
5.	obsługa kadzi 2.	0,4	małe	0,5	średnie
6.	zalewacza form	0,4 ÷ 1,4	małe – duże	0,1 ÷ 0,3	małe
7.	wybijacza odlewów	3,4 ÷ 18,6	duże	0,1 ÷ 7,8	małe – duże
8.	wybijacza nadlewów i sortowacza odlewów	0,5	średnie	0,1	małe
9.	szlifierza odlewów	10 ÷ 44,7	duże	0,1 ÷ 1,3	małe – duże
10.	rdzeniara ręczny	0,2 ÷ 1,1	małe – duże	0,1 ÷ 4,0	małe – duże
11.	rdzeniara maszynowy	0,2 ÷ 10,7	małe – duże	0,1 ÷ 7,9	małe – duże
12.	formierza maszynowy	11 ÷ 51	duże	0,1 ÷ 0,8	małe – średnie
13.	zestawiacza form	4,8 ÷ 7,9	duże	0,1 ÷ 0,2	małe
14.	obciążacza form	0,9 ÷ 1,2	średnie – duże	0,2 ÷ 0,4	małe
15.	oczyszczacza odlewów	5,8	duże	0,1	małe
16.	murarza pieców	0,5 ÷ 1,7	średnie – duże	0,1 ÷ 0,2	małe
17.	operatora maszyny odśrodkowej	3,5	duże	0,1	małe

* $K_{LEX,8h}$ – krotność poziomu ekspozycji na hałas, odniesionego do 8-godzinnego dnia pracy

** $K_{L_{Geq,8h}}$ – krotność równoważnego poziomu dźwięku G, odniesionego do 8-godzinnego dnia pracy

infradźwiękowego na pięciu rodzajach stanowisk pracy. Ryzyko zawodowe związane z narażeniem na hałas oceniono jako duże w większości odlewni na stanowiskach pracy: ładowca wsadu, wytapiacza żeliwa w żeliwiaku, zalewacza form, wybijacza odlewów

na kratach wstrząsowych, szlifierza odlewów, rdzeniara ręcznego, rdzeniara maszynowego, formierza maszynowego, zestawiacza form, obciążacza form, oczyszczacza odlewów, murarza pieców oraz operatora maszyny odśrodkowej.

Ryzyko zawodowe związane z narażeniem na hałas infradźwiękowy oceniono jako duże na stanowiskach: wytapiacza żeliwa w żeliwiaku, wybijacza odlewów, szlifierza odlewów, rdzeniara ręcznego oraz rdzeniara maszynowego.

W odniesieniu do stanowisk pracy, na których ryzyko zawodowe oceniono jako duże, konieczne jest podjęcie działań (z uwzględnieniem środków technicznych i organizacyjnych), ograniczających to ryzyko [7], tj. eliminujących hałas u źródła (w maszynach), ograniczających rozprzestrzenianie się hałasu, zmniejszających czas ekspozycji pracowników na hałas oraz stosowanie ochronników słuchu.

PIŚMIENNICTWO

[1] Zadanie 1-3.03/PW etap I. *Identyfikacja i ocena zagrożeń czynnikami niebezpiecznymi i szkodliwymi w procesach odlewniczych żeliwa*. CIOP-PIB, Warszawa 2003 (praca niepublikowana)

[2] Zadanie 6.4/PW, etap II. *Opracowanie zasad monitorowania stanem narażenia na czynniki szkodliwe i uciążliwe w środowisku pracy spełniających standardy obowiązujące w krajach UE w ramach działalności Europejskiej Fundacji Poprawy Warunków Życia i Pracy*. CIOP-PIB, Warszawa 2003 (praca niepublikowana)

[3] PN-N-1307:1994 *Hałas. Dopuszczalne wartości hałasu w środowisku pracy. Wymagania dotyczące wykonywania pomiarów*

[4] *Hałas infradźwiękowy – Procedura pomiarowa. „Podstawy i Metody Oceny Środowiska Pracy”*, 2001, 2(28)

[5] PN-N-18002:2000 *Systemy zarządzania bezpieczeństwem i higieną pracy. Ogólne wytyczne do oceny ryzyka zawodowego*

[6] Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 29 listopada 2002 r. w sprawie najwyższych dopuszczalnych stężeń i natężeń czynników szkodliwych dla zdrowia w środowisku pracy. DzU nr 217, poz. 1833

[7] Obwieszczenie Ministra Gospodarki Pracy i Polityki Społecznej z dnia 28 sierpnia 2003 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu rozporządzenia ministra pracy i polityki społecznej w sprawie ogólnych przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy (dział IV, rozdział 5). DzU nr 169, poz. 1650

Praca wykonana w ramach programu wieloletniego „Dostosowywanie warunków pracy w Polsce do standardów Unii Europejskiej” dofinansowywanego w latach 2002 – 2004 w zakresie badań naukowych i prac rozwojowych przez Komitet Badań Naukowych, a w zakresie badań służb państwowych przez Ministerstwo Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej. Główny koordynator: Centralny Instytut Ochrony Pracy – Państwowy Instytut Badawczy